

és a tagadószó) tartoznak, végül a harmadik, a mondatszók csoportjában önálló mondat jelentésű, kommunikáció értékű szavakat találunk (indulatszó, hangutánzószó, interakciós mondatszó, módosítószó). Ebben a fejezetben a szerző külön figyelmet fordít a magyar nyelv sajátos szófajaira, amelyeknek nincsenek horvát megfelelői (névelő, névutó, névutómelléknév), és olyan magyar szófajokra, amelyek a horvát nyelvi rendszerben nem külön szófaji kategóriaként szerepelnek (igenevek, igekötők és módosítószók). A fejezet végén a többszófajúságról, a szófajváltásról, a lexikalizációról is esik szó. A nyelvtani magyarázatokat hasznos ábrák, táblázatok és *kétnyelvű példaanyag* egészítik ki, nemcsak ez utóbbi, hanem a többi fejezetben is.

A könyv végén a rövidítés- és az irodalomjegyzék mellett a nyelvtani jelenségek leírásában használt magyar tárgymutató található, valamint a szerző, Žagar Szentesi Orsolya tudományos pályájáról olvashatunk.

Összegzésül azt mondhatjuk, hogy ez az elsősorban didaktikai kézikönyvnek készült munka minden bizonnyal hasznos segédanyag lesz a magyar mint idegen nyelvet tanító oktatók és a magyarul tanuló diákok számára, mert a morfológia hagyományos tárgyalásán túl a magyar nyelvnek olyan sajátosságaira is rámutat, amelyek a horvát anyanyelvűek számára különlegesek, a horvát nyelvtől eltérnek, így a diákok könnyebben egybevetethetik a magyar nyelvi formákat az anyanyelvi ekvivalensekkel. A funkcionális szemléletmód jegyében a szerző nem különíti el élesen a morfológiát a többi nyelvi szinttől, kitér a vizsgált formák fontosabb fonológiai összefüggéseire és szintaktikai funkcióira is. A *Magyar nyelv kézikönyvét* azoknak is ajánljuk, akik a nyelvtipológia iránt érdeklődnek, hiszen a szerző megpróbálja érthetővé tenni az agglutináló magyar nyelv jelenségeit a flektáló horváthoz viszonyítva.

Kristina Katalinić

Muráth Judit (szerk.)
Magyar szaklexikográfia

Lexikográfiai füzetek 10.

Budapest: Tinta Kiadó, 2020, 344 p.

ISBN 978-963-856-22-72

A Tinta Könyvkiadó gondozásában 2020 tavaszán a Lexikográfiai Füzetek egy újabb számával találkozhattunk. Bár a 'füzetek' megnevezés ma már inkább csak a történelmi hagyományokat követő könyvészeti, kiadói fogásként értelmezhető vagy értékelhető, mivel sokkal inkább nevezhető a sorozat darabjai kötetnek, hiszen teljes értékű könyvformátumban és terjedelemben jelentek meg. A sorozat jelen darabja is a maga 344 oldalával és szakmai tartalmával egyértelműen önállóan is megálló kötetnek értékelhető, tegyük hozzá – a tudományterület feltáró sorozat – 10., egyben újabb kötetként könyvelhető el.

A kötet a szakterület ismert művelője és szakértője, Muráth Judit szerkesztésében, de mondhatjuk nyugodtan, hogy menedzselésében, 13 lexikográfiai tanulmányt tartalmaz. A tanulmányok a magyar lexikográfiai műhelyek képviselőjében összesen 21 szerzőt vagy szerzőpárost sorakoztatnak fel, demonstrálva a lexikográfiai kutatások sokszínűségét és sokirányúságát. A tanulmányok két nagy blokkba tagolhatók. Az első blokk a maga hat tanulmányával az első megközelítésben és egyszerűsítve elméleti résznek tekinthető, de már a címek olvasásából is kiderül az olvasó számára, hogy az elméleti rész is – alapvető elméleti vonulatát megtartva – további tagolást kínál. Megjelenik benne további hangsúlyait tekintve tudománytörténeti, tudományelméleti, módszertani és komparatív jellegű tanulmány egyaránt. A második blokk hét eltérő szakterület lexikográfiai világát tárja elénk.

Mielőtt továbbhaladnánk a bemutatásban, szokatlan módon, de meg kell tenni egy észrevételt a kötetrel kapcsolatban. A tudományterület sajátosságaiból fakadóan különösen

fontos szerepe van a tanulmányokat követő bibliográfiáknak. Az itt demonstrált bibliográfiáknak feltűnik mind a számbeli, mind pedig a tartalmi gazdagsága. A szerzők a címekhez, a témákhoz méltó 'lexikográfiai pontossággal' tárták fel az adott résztémához, problémakörhöz csatlakoztatható szakirodalmat és annak szótári világát, ami az adott tanulmány szövegén kívül gazdag és a megadott időkeretek között többnyire teljes képet mutat a részterületről. Így nemcsak a tanulmányok, hanem a bibliográfiai háttéranyagok – akár önálló olvasatban is – nagyban segíthetik a szakmai tájékozódást vagy a kutatni szándékozók munkáját. Nem kell előlről kezdeni a munkát, hanem ráépíthetnek egy jól feltárt alapra, akár nyelvészként, akár szakemberként tekintik át ezeket az olvasók, a használók. Ez olyan sajtóság vagy jelenség, mint az üzleti életben a 'kettő az egyben' szlogenrel hirdetett termék.

Még egy megjegyzést érdemes előrebocsátani, mivel kicsit hajlamosak vagyunk a lexikográfia világában csak a könyvszerűen és többnyire vastag kötetbe foglalt szótárakban gondolkodni. A kötet szerzői és tanulmányai ezzel szemben a szótárfogalommal kapcsolatban a „nyitott szótárfogalommal” operálnak. A nyitott szótári világba – a műfajt a legtermészetesebb módon és egyben szakmailag tágra kinyitva – sok minden mást is beleértene, és az adott helyeken utalással, példákkal, hivatkozásokkal élnek: a glossza, a glosszárium, a széljegyzet, a szógyűjtemény, az egy nyelvű, a többnyelvű szótár, sőt adott esetben a szótárhoz, a lexikográfiához közelítő lexikonok, enciklopédiák világából mutatnak be műveket. Sőt korunkhoz igazodva előre mutatnak az e-szótárak reménykeltő és a lehetséges teljességgel, továbbá a folyamatos bővíthetőséggel kecsegtető világa felé.

A továbbiakban röviden és bemutatás jelleggel essék szó a kötetben szereplő tanulmányokról. Nyilvánvaló, hogy a lexikográfia összes szakmai területe, pontosabban szakterülete vagy tudományterülete nem fér bele egy kötetbe, de mindenképpen meg kell je-

gyezni két dolgot. Az egyik az, hogy a szerkesztő a szaklexikográfia történeti, elméleti és módszertani problémáinak bemutatásával, továbbá a jól kiválasztott és az eltérő szakterületek beszerkesztésével egy széles körképet kívánt adni szaklexikográfiánk hazai világáról. A másik megjegyzés az lehet, hogy a konkrét szaklexikával foglalkozó tanulmányok mintaként, modellként jelenhetnek meg az adott szaklexikát kutatók vagy építők további munkájához. Ez a tény arra is rámutat, hogy a kötet forrásjellegű, kézikönyvjellegű, és mint ilyen, szakkönyv: részenként is olvasható, használható. Szakterület, oktatási terület, érdeklődés szerint lehet tallózni a tanulmányok között. Bár elmondhatjuk a közismert szólással, hogy „A szomszéd rédje mindig zöldebb” – így ezek szerint érdemes a „szomszédos” tanulmányt is olvasni, mivel a tárgy, a téma, a terület, a feldolgozás más-más és új szempontokat hozhat a saját lexikográfiai munkánkba vagy megítélésünkbe. Ezek után térjünk át a kötetben sorakozó tanulmányok rövid bemutatására.

MURÁTH JUDIT: A magyar szaklexikográfia – történeti áttekintés. – A bevezető tanulmány politikatörténeti, gazdaságtörténeti, kultúrtörténeti és nemzetközi kontextusba helyezi a magyar szaklexikográfiát. Utal arra a jelentős folyamatra, amivel a lexikográfia részese volt és jelenleg is részese a magyar nyelvért folytatott küzdelemnek, illetve nyelvünk fenntartásának: pontosabban a teljes nyelvi infrastruktúra – köznyelv, irodalmi nyelv, népnyelv, csoportnyelvek, szaknyelv – egyensúlymegőrzésének. Világosan láttatja, és történelmi láttelepet állít fel azzal, hogy a lexikatörténet és lexikaművelés napjainkra két korszak határán áll: a hagyományos és e-rendszerű lexikográfia rendszeres módszerváltásában élünk.

FATA ILDIKÓ – MURÁTH JUDIT: A magyarországi meta-szaklexikográfiai kutatásokról. – A második tanulmány részben folytatja az első tanulmányban felvetett elektronizáció és hibridizáció, vagy ha úgy tesszük, a lexikográfiai komplexitás kérdésének

részletező elemzését. Magával a neologizmusként kezelhető meta-szaklexikográfia fogalmi bevezetésével és magyarázatával mind elméleti, mind pedig gyakorlati szempontból sokat tesz a téma érdekében. Belebocsátkozik egy, a lexikográfiai munkálatokat elemző és rendszerező megközelítésbe, amikor a következő alcímekkel, illetve tartalmakkal operál: Szakszótár-tipológia, Szakszótár-konceptiók, A magyarországi szakszótárhasználati kutatásokról, A magyarországi szakszótárkritikai kutatásokról. Különösen izgalmas és figyelemre méltó az a 8 pontos javasolt tételsor, amiben a hazai lexikográfia lehetséges fejlődési irányait vázolják fel a szerzők.

FISCHER MÁRTA: Terminológiai munka a szaklexikográfiában. – A szerző a terminológiaelmélet és a terminológiatan felől közelíti a szaklexikográfia problémáit, majd ezeken keresztül a felhasználhatóság helyét és szerepét: a forrásnyelv, célnyelv, fordítás viszonyát elemzi. Ebből kifolyólag számba veszi az összehasonlító terminológia kérdéseit, illetve kifejti a fordítási ekvivalencia mibenlétét. Ennek okán az eltérő nyelveken és lexikai alapokon felmerülő ekvivalencia fajtáit vizsgálja, illetve mutatja be: az elméleti rendszerezés és a gyakorlati minták prezentálásával.

CSÁK ÉVA: A szaknyelvek sajátosságai a gazdasági nyelv vonatkozásában: dinamika, neologizmusok, ekvivalencia. – A politikai, gazdasági világ elmúlt néhány évtizedének lexikográfiai tükrö a tanulmány. Jól érzékelhetően feltárja azt a folyamatot, amint a társadalmi változások átformálják a különböző nyelvek lexikai világát. Az egy-egy nyelven messze túlhaladó jelenségként felmutatja, hogy ennek a lexikaváltásnak a nyelvészeti mozgatóit három kulcsszó adja: a dinamika, a neológiateremtés és az ekvivalencia. Mindezt a kulcsszavakba szorítható és akár globálisnak is nevezhető folyamatot egy igen meggyőző hármas: magyar–német–oroszcsoport elemzésben és példasorban mutatja be.

MURÁNYINÉ ZAGYVAI MÁRTA: Mozaikszók a magyar és a német két- vagy

többszörös szakszótárakban. – A lexika világában kicsit „mostohagyerekként” kezelt mozaikszók világát vizsgálja a szerző. A redukciós eljárással létrejött mozaikszavak alaktani és lexikai elismerése a mai napig kétséges. Egyáltalán felmerül a ’Minek nevezzelek?’ problémája, pedig napjaink egyik legvirulensebb, legdinamikusabb lexikai eleméről beszélhetünk, amint ezt a szerző magyar–német viszonylatban felvetett elemzései, példái is jól mutatják. A mozaikszó-állomány kezelése nemcsak a dinamikus fejlődés, hanem – amint a szerző példáiból is kiderül – a szótári kezelés szempontjából is számtalan kérdést vet fel: mindenekelőtt a rövid alak és a teljes, azaz a feloldott alak szótározási technikája, bemutatása szempontjából, továbbá felvethető, hogy külön mozaik- vagy rövidítésszótár készüljön, vagy öntsük be ezt az állományt a nagy általános szótárakba. A szerző egyértelmű és példás kísérletet tesz a mozaikszók lexikográfiai tulajdonságainak az összegzésére, és mindezt rendszerező táblázatok keretében mutatja be.

KARDOS ORSOLYA – RÁDAI-KOVÁCS ÉVA: IATE2 az Európai Unió terminológiai adatbázisának új verziója. – A szerzők egy európai lexikográfiai, pontosabban terminológiai „óriásprojekt” bemutatását tűzték ki célul, érintve ezzel számos meta-szaklexikográfiai és bonyolult terminológiaelméleti és gyakorlati kérdést. Részletesen szólnak a nyelvközi, a szakmai és a jogi nehézségekről és problémákról, továbbá beszámolnak a projekt egy rendkívül fontos eleméről, a nyelvi minőségbiztosítás fogalmáról és alkalmazásáról. A feltárt projekt számtalan megfontolandó tanulsággal szolgál a további hazai lexikográfiai és terminológiai kutatások, főleg a többszörös projektek számára.

CSÁK ÉVA – KRISTON RENÁTA – SZAMOSMENTI MARIANNE: Gazdasági szótárak Magyarországon. – A szerzők a magyar gazdasági szaknyelvtörténetbe való bevezetéssel kezdik a feltárást. Ebben a részben elégtételt szolgáltatnak Széchenyi Istvánnak azzal, hogy jogosan beemelik a

gazdasági szaknyelv megalapozói, nyelvújítói közé. Megküzdenek azzal a problémával, hogy a nehéz lehatárolás ellenére körülírják a szerteágazó gazdasági szaknyelv világát. Talán mindig is a legdinamikusabban fejlődő és a leggyorsabban reagáló szaknyelvi világot mutatják be, amint ezt a gazdag tárház és feltárás, a két- és többnyelvű szótárak bemutatásával meg is erősítik. Éppen a dinamika és a gyors változások miatt a szerzők teljes joggal az e-megoldásokban látják a gazdasági szaknyelv biztos jövőjét.

PÓKAY MARIETTA – SZÉP BEÁTA – BOJCSEVNÉ KOVÁCS TERÉZIA – HŐNIG KLÁRA: *Jogi szakszótárak.* – A jogi szaklexikográfia természetszerűleg magán hordozza a jó értelemben vett konzervativizmust. Ennek ellenére ambivalens módon egyszerre van jelen a változtatási igény és a változtatás veszélyének a réme. A jog területén nemcsak a nyelvek, hanem a jogrendszerek, a fogalmak mögötti lévő reáliák különbségével is meg kell küzdeni, vagy legalábbis biztonsággal el kell igazodni a szótári művek alkotóinak – állítják a szerzők. Ráadásul elemzéseikből, példáikból az is kiderül, hogy a jog nem tisztán jelenik meg, hanem politikai, közigazgatási, gazdasági fogalmak, lexikai elemek nélkül nem alkotható meg egy jogi lexikai munka, mivel az igen összetett alkotás, és így a társadalom életének több lexikai elemét is be kell vonni a jogi „érintettségű” művekbe.

CZÉKMÁN ORSOLYA: *A magyar matematikai szótárak.* – Sajátos és egyedi jellemzőkkel bírnak a matematikai lexikai művek. Egyrészt bizonyos értelemben szűk terület, másrészt itt a „tények” nem változnak, legfeljebb az elnevezések nyelvi formái modernizálódnak az idők folyamán. A szerző joggal állapítja meg, hogy a magyarzó jelleg miatt nem a klasszikus szótárakról beszélhetünk, hanem sokkal inkább magyarzó jellegű fogalomtárakról, amint ez a példáiból, ezeknek a műveknek a megnevezéseiből, címeiből is kiderül. A szerző világos és sajátos táblázatos formát választ az általa bemutatott művek lexikai szempontú minőségére elemzésére.

DRÓTH JÚLIA – TURCSÁNYI GÁBOR: *Egy-, két- és többnyelvű mezőgazdasági és környezetvédelmi nyomtatott szakszótárak áttekintése.* – A szerzőpáros az ágazati szótárak világából a mezőgazdasági és ma már a természetszerűleg hozzá kapcsolódó környezetvédelmi szakszótárak világát tárja fel. Ami nem könnyű feladat, mert a két gyűjtőfogalom alá számos egymástól távol álló lexikavilág is beletartozik: egyszerű példát hozva a növénytermesztés és az állattenyésztés, ezen belül meg a lótenyésztés és a halászat is mezőgazdasági ág, de ugyanakkor igen eltérő lexikai világgal rendelkezik. A szerzők joggal utalnak arra is az elemzések során, hogy a terminológiai konzekvens használata és a szakmai helyesírás szabályai szintén befolyásolhatják a lexikográfiai művek minőségét, tehát a lexikográfiai művek nemcsak praktikus nyelvhasználati, hanem nyelvhelyességi kérdéseket is felvetnek.

SEIDL-PÉCH OLÍVIA: *A műszaki szaklexikográfia Magyarországon.* – A tanulmány a teljes XIX. és XX. század, továbbá a XXI. század első két évtizedének legfontosabb műszaki lexikográfiai műveinek alapos bemutatására, és e művek fő alkotási szempontjainak elemzésére törekszik. A szerző talán a legszélesebb profilú szakterület, a műszaki tudományok szerteágazó lexikai világát dolgozza fel történeti és szakmai szempontból. A tanulmány kiemelkedő érdeme, hogy az olvasók fejében lévő klasszikus és bizonyos értelemben egyszerűsített szótárfogalmat jogosan igyekszik kibővíteni, behozza a szaklexikográfia világába mindazokat a műveket – lexikonokat, kézikönyveket, tankönyveket, glosszáriumokat –, amelyek mind minőségi, mind pedig mennyiségi szempontból jelentős módon gyarapítják a műszaki szaklexika világát. A tanulmány anyaga és szemlélete alapján megállapítható, hogy a szaklexikográfiai művek nemcsak a szaknyelvtörténet, hanem a szakmatörténet szempontjából is jelentős és élő alkotások.

FOGARASI KATALIN – ZRÍNYI ANDREA – MEISZTER ERIKA: *A magyar or-*

vosi szaknyelv szaklexikográfiája. – A szerzők a görög–latin alapú orvosi szaknyelv korai és középkori szakaszának történeti feltárásával kezdik a tanulmányt, érzékeltetve a szakma, illetve a szaknyelv speciális, tradicionális és nyelvek felett átnyúló, nemzetközi nomenklatúrát felépítő jellegét. Megállapítják, hogy mindez a magyar orvosi nyelv kialakulását és fejlődését is meghatározta. A hazai orvosi szaknyelvi szótárak – hasonlóan a más nyelveken íródott szótárakhoz – körülíró, leíró jellegük miatt inkább közelitene a kézikönyvekhez, az enciklopédiákhoz. Bemutatják az orvosi szaknyelv két fő ágának, az anatómiai és klinikai szaknyelvnek a jellemzőit. A mellékletben tizenkét jól kiválasztott szótári mintaanyaggal, részlettel mutatják be az orvosi szaknyelv, illetve szótári világának a bonyolultságát. Fontos eleme a tanulmánynak, hogy foglalkozik a szaknyelv nyelvújítás korabeli szakaszával, továbbá a napjaink egyik eredményével, az orvosi szaknyelv egységesítésre törekvő helyesítési kérdéseivel.

BÉRCZES EDIT: Magyar sportlexikográfia. – A szerző véleménye szerint – aki gyakorló sportemberként és egyben nyelvészként a témakör alapos ismerője – a sportszótárak a szótárak világában „rendhagyó helyet” foglalnak el. Az erre vonatkozó megállapítás több szempontból is igaz, mivel a sportszótárak fejlődése és jellege; a terület folyamatos bővülése; a sport fogalmának módosulása, tágulása; a szabályrendszerek változása; a szakemberek és a nagyközönség közös érdeklődése valóban „több oldali rendhagyóságot” ad a területnek. A szerző foglalkozik tipológiai kérdésekkel, majd bemutatja az egy-, a két- és többnyelvű hazai sportszótárakat, kiemelve néhány – szintén a rendhagyóságot erősítő – és különlegesnek, de inkább egyedinek tűnő példát. A szerző egy jól összegzett szakmai üzenetként, a Tanulások című fejezetében 11 pontban foglalja össze a sportnyelv lexikográfiájával kapcsolatos kutatási, kutatásszervezési, kiadási teendőket, több pontban is utalva arra, hogy ma már az

informatikai segítségnyújtás, a digitalizáció mind a szakemberek, mind pedig a sportszerető nagyközönség számára elvárt igény.

A kötet elsősorban a lexikográfia, a szótáralkotás területén dolgozók, de a külső érdeklődők körében is széles körű érdeklődésre és felhasználásra számíthat, már csak azért is, mivel az elsöre száraznak tűnő lexikográfia világát a tanulmányok nemcsak szakszerűen, hanem sokirányúan és élményszerűen is igyekeznek bemutatni. A korábban már megjelent angol és német nyelvű tanulmányok immár magyar nyelvű megjelentetése sok szakmabeli vagy szakmaközei számára segítséget nyújthat a lexikográfiai ismeretek bővítésében. Kutatók, nyelvészek, nyelvtanárok, a szakterületek művelői, az egyetemi hallgatók – és nem csak bölcsészek – egyaránt kézikönyvként használhatják. Az egyik tanulmány szerzője kollégáját megidézve mottóként azt írta tanulmánya elejére, hogy „Tökéletes szótár nincs, csak többé vagy kevésbé használható szótár létezik”. A kötet hozzásegít ahhoz, hogy a számtalan nyelvészeti tanulásra és eredményen túl, illetve ezek segítségével, közelítsünk a tökéletes, de legalábbis a szaklexika világát jól használható módon bemutató szótárak kialakításához, újabb szótári művek megjelenéséhez.

Sturcz Zoltán

Magyar nyelv-tanári segédkönyvek

Budapest: KRE BTK – L'Harmattan Kiadó
2018–2019

A magyar mint idegen nyelv (MID) mint szakterület, mint szakma és mint képzési forma új kiadványsorozattal gazdagodott. A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Kara (KRE BTK) és a L'Harmattan által kiadott *Magyar nyelv-tanári segédkönyvek* főszerkesztője, Nádor